

OPPORTUNITIES FOR THE INCLUSION OF ROMA IN THE ECOTOURISM OF KOPRIVNICA-KRIZEVCI COUNTY

MOGUĆNOSTI UKLJUČIVANJA ROMA U EKOTURIZAM

KANTAR, Sandra & SVRZNJAK, Kristina

Abstract: *Development of ecotourism in Koprivnica-Križevci County is linked to rural areas and protected areas of nature that need to be cared for with great attention. Therefore, the paper analyzes the possibility of developing ecotourism by involving Roma population in the economic and cultural aspect of this development. The survey revealed an insight into social position of Roma population, social distance towards Roma population and knowledge of Roma customs and manifestations.*

Key words: *Koprivnica-Križevci County, ecotourism, Roma population*

Sažetak: *Razvoj ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji vezan je za ruralni prostor i zaštićene dijelove prirode o kojoj treba pažljivo skrbiti. Stoga se u radu analizira mogućnost razvoja ekoturizma putem uključivanja Roma u gospodarski i kulturnih aspekt tog razvoja. Anketnim istraživanjem dobiven je uvid u društveni položaj Roma, socijalnu distancu prema Romima i poznavanju romskih običaja i manifestacija.*

Ključne riječi: *Koprivničko-križevačka županija, ekoturizam, Romi*

Authors' data: Sandra Kantar, prof., Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, skantar@vguk.hr; Kristina Svržnjak, dr.sc., Visoko gospodarsko učilište u Križevcima, ksvrznjak@vguk.hr

1. Uvod

U Republici Hrvatskoj, prema procjenama živi više od 30.000 Roma, a u Koprivničko-križevačkoj županiji, tek oko 900-tinjak. Romi su u značajnoj mjeri marginalizirani skoro u svim društvenim i javnim djelatnostima, a uvjeti življenja Roma lošiji su od prosječnih uvjeta življenja većinskog stanovništva i drugih nacionalnih manjina. Zbog slabe obrazovanosti, neuključenosti u formalne oblike rada, specifičnog načina življenja i drugih karakteristika, Romi su u većoj ili manjoj mjeri marginalizirani: ekonomski, prostorno, kulturološki, politički.[4]

Položaj Roma u Koprivničko-križevačkoj županiji također je loš, no ipak, romska je zajednica udružena u nekoliko udruga, romska naselja počinju se urbanizirati, romska djeca polaze osnovnu i srednju školu, a grad Koprivnica polako uključuje članove romske zajednice u prekogranične Interreg i ostale projekte sa ciljem integracije Roma u društvo. Osim toga, većina Roma koristi razne oblike socijalnih transfera od strane države što im koliko-toliko olakšava život. Međutim, s trenutnom situacijom ne treba biti zadovoljan, već treba iznaći nove oblike uključivanja Roma u zajednicu putem razvijanja gospodarskih aktivnosti, a jedna od tih mogućnosti može biti afirmacija romske kulture i identiteta kroz ruralni turizam, odnosno ekoturizam.

U okviru INTERREG V-A Programa za prekograničnu suradnju Mađarska-Hrvatska 2014-2020 provodi se projekt ECOTOP2: „Life-long learning programmes for increased growth capacity in ecotourism“ u kojem osim Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima (nositelj projekta), sudjeluje Turistička zajednica grada Koprivnice, Trgovačka i industrijska komora županije Somogy, Trgovačka i industrijska komora Zalske županije, te Sveučilište u Kapošvaru. Cilj projekta je istražiti mogućnosti uključivanja Roma u razvoj ekoturizma Koprivničko-križevačke županije kako bi se osmislili novi ekoturistički sadržaji koji bi mogli postati potencijalni pokretač gospodarske i društvene koristi za širu zajednicu. U radu se prikazuje dio dobivenih podataka.

2. Ekoturizam u Koprivničko–križevačkoj županiji

Eko turizam kao oblik turizma karakterističan za ruralno područje, podrazumijeva povratak prirodi i autohtonim vrijednostima. Ekoturistu je takvo iskustvo idealan način bijega od ubrzanog ritma svakodnevnog života u urbanim sredinama, gdje boravi u okružju netaknute prirode i druži se s domaćim ljudima. Uvažavajući specifičnost ovog prostora aktivni ekoturizam može obuhvatiti sljedeće aktivnosti:

- Odmor u prirodi,
- Pješačenje i obilazak sela i zaselaka,
- Sport (planinarenje, biciklizam)

- Kretanje među domaćim životinjama i autohtonim biljnim svijetom,
- Aktivni rad na domaćinstvu i upoznavanje seoske proizvodnje,
- Ponudu ekoloških proizvoda,
- Autohtonu domaću kuhinju s ponudom zdrave hrane,
- Bavljenje raznim autohtonim aktivnostima, od berbe i proizvodnje vina, pečenja rakije, berbe kestena, gljiva, ljekovitog bilja, itd.

Na taj način ekoturizam može pridonijeti dobrobiti lokalnog stanovništva putem razvijanja alternativnog zapošljavanja i osiguravanja prihoda kroz aktivnosti koje već postoje na autentičnom turističkom seljačkom gospodarstvu, kroz djelatnosti brojnih udruga i društava koje u nekom segmentu skrbe o ravnoteži ekosustava, uz institucionalnu i infrastrukturnu podršku dionika na svim razinama.

Prostor Koprivničko-križevačke županije ima tipično ruralna obilježja te obuhvaća seoska naselja, zemljišta, šume i vode, te svu onu infrastrukturu koja služi seoskom stanovništvu. U ruralnom prostoru obitava oko 65% stanovništva županiji i u njemu su smještene vrlo značajne prirodne vrijednosti u sklopu kojih mnogi stanovnici gradova i urbanih područja provode svoje slobodno vrijeme, odmaraju se i rekreiraju. Poljoprivreda je najvažnija djelatnost, a polako se razvijaju i ostale djelatnosti poput ruralnog turizma, u koji se unose ekološke dimenzije i promovira eko pristup sa ciljem da se valoriziraju prirodni ekosustavi, uvedu suvremeni ekološki standardi i zaštiti bioraznolikost. [2]

Resursnu osnovu za razvoj ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji dominantno predstavljaju zaštićena područja na području same županije. Prema definiciji IUCN-a zaštićeno područje predstavlja "...jasno definirano geografsko područje s utvrđenom namjenom koje je zaštićeno i upravljano, zakonski ili drugim učinkovitim sredstvima, s ciljem dugotrajnog očuvanja prirode, i pripadajućih usluga ekosustava te kulturnih vrijednosti" (IUCN, 1994). [1]

Prema podacima Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Koprivničko-križevačke županije na području Županije postoje slijedeće kategorije zaštićenih prostora: pet posebnih rezervata, jedna park šuma, dva značajna krajobraza, četiri spomenika prirode, dva spomenika parkovne arhitekture i regionalni park Mura-Drava.

Usprkos izuzetnom bogatstvu vrijednih prirodnih resursa ekoturizam u Koprivničko-križevačkoj županiji (i Hrvatskoj) je zapravo tek u početnoj fazi razvoja jer gotovo da nema smještajnih sadržaja koji udovoljavaju svjetski prihvaćenim kriterijima koje nameće ekoturizam. Zbog toga se za posjećivanje potencijalnih eko destinacija primarno koriste klasični smještajni kapaciteti, a ekoturističke aktivnosti vode primarno subjekti koji se bave nekim od srodnih i uslugom povezanih oblika turizma poput ruralnog turizma, planinskog, pustolovnog, sportskog, cikloturizma te eno i

gastro turizma. U Županiji se mogu naći različite vrste objekata kao što su: turistička seljačka obiteljska gospodarstva, vinotočja, izletišta, tradicijske i druge ruralne kuće za odmor, te agroturistički objekti u okviru kojih turisti mogu koristiti brojne sadržaje i aktivnosti. Najučestalije korišteni sadržaji (bilo u domicilnoj ili nekoj drugoj županiji) su pješačenje, posjet sajmu domaćih proizvoda, vožnja biciklom i sl. [5]

3. Dosadašnja iskustva boravka u ruralnom turizmu

Za potrebe istraživanja u okviru projekta ECOTOP 2 korištena je kvantitativna metodologija odnosno, proveden je anketni upitnik na slučajno odabranom uzorku ispitanika koji su neposredno vezani uz temu uključivanja Roma u ekoturizam. Anketni upitnik o mogućnostima uključivanja Roma u ekoturizam sastoji se od pitanja o dosadašnjem iskustvu boravka u ruralnom turizmu i uključivanju Roma u ekoturizam i ruralni turizam, a proveden je tijekom studenog i prosinca 2017. godine na slučajnom uzorku od ukupno 207 ispitanika koji su posjetili ili namjeravaju posjetiti neku od ruralno-turističkih ili eko-turističkih destinacija u Koprivničko-križevačkoj županiji. [3]

Prema određenim karakteristikama ispitanici sami sebe ocjenjuju da su, prije svega, ljudi koji vole prirodu, vole putovati i smatraju se ekološki osviještenim osobama. Manji dio ispitanika se donekle bavi nekim oblikom rekreacije ili sporta. Od brojnih oblika turizama najviše ih zanima avanturistički turizam, vinski i sportski turizam, podjednako ih zanima ekoturizam kulturni, povijesni i edukacijski turizam.

Oko 81% ispitanika boravilo je u nekom od objekata ruralnog turizma, a otprilike 76% ispitanika izjavljuje da je barem jednom u životu posjetilo neko ekoturističko gospodarstvo. S obzirom na kategorizaciju objekta u kojem su boravili, najzastupljeniji je turizam na seljačkom gospodarstvu, apartman, ruralna kuća za odmor, kušaonica i izletišta.

Najčešće korištene usluge su usluge dnevnog boravka, noćenja s doručkom, noćenja, usluge punog pansiona i polupansiona. Što se tiče aktivnosti u kojima su ispitanici sudjelovali, najčešće su uživali u hrani i piću, odmarali se i rekreirali u prirodi, okupljali i slavili sa obitelji, upoznavali se sa domaćim životinjama i novom destinacijom, te općenito stjecali nova iskustva. [3]

4. Uključivanje Roma u ekoturizam

Sa ciljem čim kvalitetnijeg upoznavanja sa općim stavom ispitanika o Romima, u anketi je postavljen set od dvadesetak tvrdnji kojima se nastoji detektirati elementi socijalne blizine ili distance prema Romima, jer temeljem neposrednih uvida sa ispitanicima zaključuje se kako načelno ne postoji značajan interes za temu Roma i

njihovog položaja u društvu. (Anketari su ukratko opisali svoja iskustva sa ispitanicima i istraživanom temom tijekom neformalnog druženja sa ispitanicima, što je nadopunilo podatke anketnog istraživanja.) Ispitanici smatraju da romsku populaciju najbolje opisuje brojnost članova obitelji, a zatim siromaštvo (materijalno), nezaposlenost, romski jezik i folklor (glazba, ples).

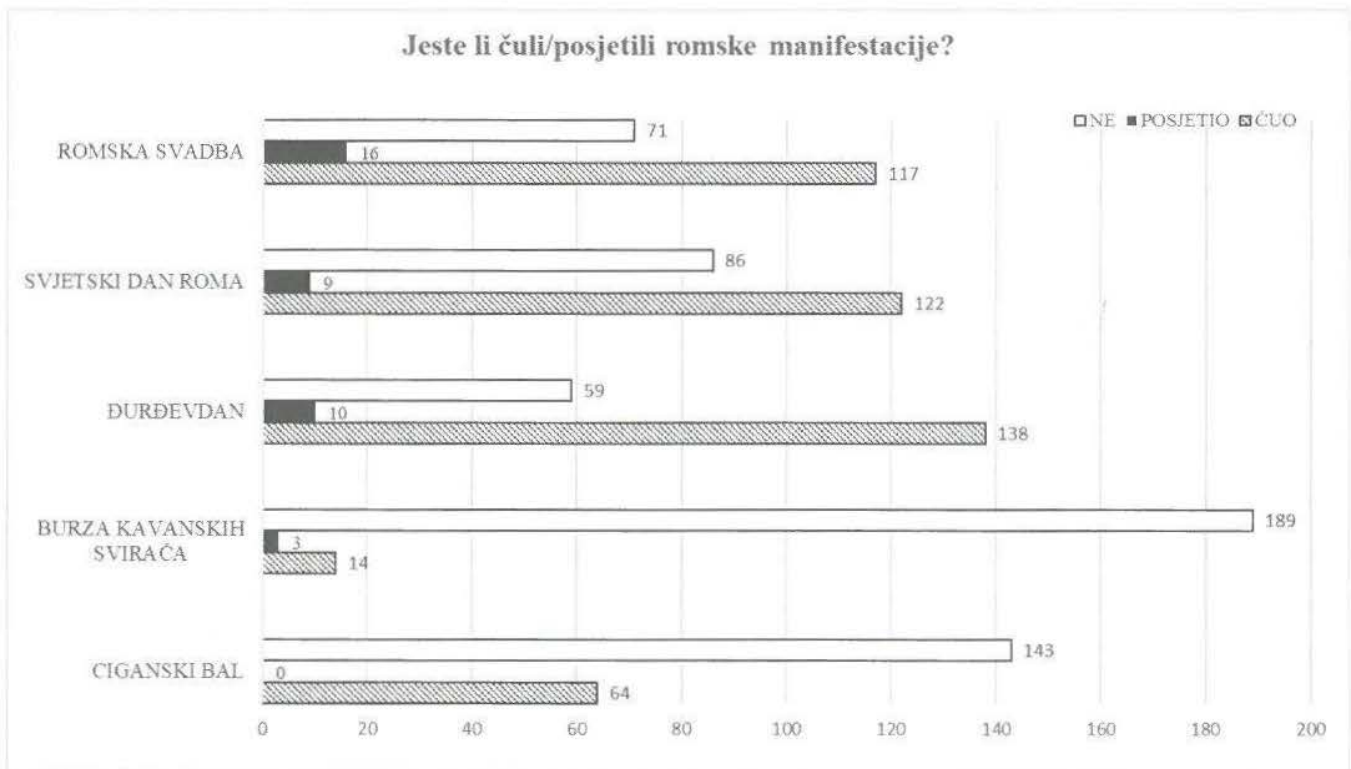
Pored nekih općih obilježja, Romi su prepoznati i po nizu specifičnih karakteristika po kojima se razlikuju od većinskog stanovništva, kao što su prvenstveno, zainteresiranost za ples i pjesmu a to u kontekstu njihovog lošeg društvenog položaja po mišljenju ispitanika znači nezainteresiranost za rad, odnosno sklonost veselju i provodu. No, ispitanici smatraju da Romi trebaju imati ista prava kao i ostatak populacije i potrebno ih je zaštititi od svih oblika diskriminacije, ali su u najvećoj mjeri odgovorni za situaciju u kojoj se nalaze. Ispitanici bi rado vidjeli Rome uključene u ruralni ili ekoturizam zbog toga što imaju bogatu kulturu, no nisu sigurni da li bi rado vidjeli proizvode koje proizvode i usluge koje pružaju Romi. Isto tako, ispitanici ne znaju za tradicionalne romske proizvode i hranu, ne zanima ih romski način života i ne poznaju romske običaje. Kad se tome pridoda suzdržanost po pitanju njihovog obrazovnog postignuća, postizanju prijateljskih odnosa sa Romima, mogućnostima uspješne integracije Roma u društvo, njihovu radnu profesionalnost, ambicije za postizanjem boljeg života i dobrosusjedskih odnosa sa Romima, može se zaključiti da osim suzdržanosti, stav prema Romima uključuje i kontroverznu izjavu prema kojoj s jedne strane ispitanici prihvaćaju Roma kao susjeda, a s druge strane izjavljuju da bi Romi trebali živjeti u posebnim, izoliranim naseljima. Nadalje, ispitanici se ne slažu da im nadređeni (npr. šef na poslu) bude Rom, da imaju ljubavnu vezu sa Romom ili Romkinjom, da su Romi brižni roditelji, a ponajmanje se slažu da njihova djeca idu u razred s romskom djecom.

Mogućnosti uključivanja Roma u agroturizam	Prosječna ocjena
Glazba i glazbeni sastavi (npr. Črne strele)	4,01
Ples/trbušni ples/pjesma (npr. Gelem, gelem)	3,93
Manifestacije (npr. Ciganski bal)	3,92
Prezentacija romskih običaja	3,77
Javni radovi povezani s razvojem ruralnog turizma/ ekoturizma	3,46
Skupljanje plodova (npr. kesten, bazga)	3,76
Autohtona jela i pića (npr. romska pogača)	3,60
Prodaja suvenira (npr. košare, korita, predmeti od drva)	3,56
Otvaranje romskog restorana (socijalno poduzetništvo)	3,53
Pomoćna radna snaga (konobari, kuhari, pomoć u kuhinji)	3,50
Proizvodnja i opskrba objekta poljoprivrednim proizvodima	3,39
Proricanje sudbine/ čitanje iz dlana	2,97

Tablica 1: Mogućnosti uključivanja Roma u ekoturizam

Iz navedenog se može zaključiti da romski ples i pjesma predstavljaju najvažnije društveno i kulturno obilježje (tablica 1) koji mogu biti zanimljiva turistička komponenta ekoturizma. To se osobito odnosi na trbušni ples, prepoznatljive romske pjesme i glazbene sastave, manifestacije i prezentacije romskih običaja. Ostale mogućnosti uključivanja Roma u ekoturizam kao što je sudjelovanje Roma u javnim radovima (uređenje okoliša), skupljanje plodova, kuhanje autohtonih romskih jela i pića i prodaja romskih suvenira također su podržane. U nešto manjoj mjeri ispitanici se slažu da bi bilo dobro otvoriti romski restoran, te da su Romi prihvatljivi bilo kao pomoćna radna snaga u ekoturizmu, bilo kao opskrbljivači objekata poljoprivrednim proizvodima. Na žalost ispitanici nisu skloni proricanju sudbine, odnosno čitanju iz dlana. Svi ovi rezultati o uključivanju Roma u ekoturizam pokazuju da, u stvari, ispitanici vrše oštru selekciju u mogućnostima prezentiranja Roma i romske kulture u turističke aktivnosti.

No, da je romska kultura doista posebna, iako relativno nepoznata široj populaciji, svjedoče brojne manifestacije kao što su Ciganski bal, romska svadba, Burza kavanskih svirača, obilježavanje Đurđevdana i Svjetskog dana Roma. Ispitanici su čuli za romsku svadbu, Svjetski dan Roma i Đurđevdan, ali nisu čuli za romske manifestacije, a kamoli da su ih posjetili. [3] (Podaci dobiveni anketnim istraživanjem čine sastavni dio istraživačkog izvješća u okviru projekta Ecotop2)

Grafikon 1: Romske manifestacije

5. Zaključak

Iz podataka dobivenih anketnim istraživanjem moguće je generalno zaključiti da su mogućnosti uključivanja Roma u ekoturizam ili neku od ostalih gospodarskih aktivnosti koje se na njega nadovezuju, vrlo ograničene i opterećene snažnim predrasudama o Romima kao radno neaktivnom dijelu populacije. Postoji vrlo slaba potražnja za tradicionalnim "romskim" proizvodima koje proizvodi romska populacija jer trenutne ponude tih proizvoda u stvari, nema. Ispitanici su samo općenito informirani o nekim aspektima romskih proizvoda. Ekoturistička ponuda u Koprivničko-križevačkoj županiji mogla bi se proširiti proizvodima i uslugama koje nude Romi ukoliko se romski proizvodi budu proizvodili na organizirani način u okviru romskih udruga, zadruga ili ostalih organizacija. Romsku gastronomiju, kulturu i tradiciju treba se bolje istražiti, popularizirati i kontinuirano održavati kao specifični oblik ruralno-turističke ponude u Županiji, te kao specifično kulturno obilježje Roma. Zaključno, važno je jačati multikulturalnost i demokratičnost u lokalnim zajednicama, a jedan od dobrih načina za postizanje tog cilja je svakako, ravnopravan pristup održivim gospodarskim aktivnostima poput ekoturizma.

6. Literatura

- [1] Hrvatska agencija za okoliš i prirodu. Dostupno na: <http://www.dzsp.hr/zasticena-podrucja/kategorije-zasticenih-podrucja/iucn-kategorije-zasticenih-podrucja-251.html>
- [2] Kantar, S., Svržnjak, K., Jerčinović, S., Gajdić, D. (2016): Mogućnosti razvoja ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji (rad u postupku objave)
- [3] Kantar, S., Svržnjak, K. (2018): Mogućnosti uključivanja Roma u razvoj ekoturizma Koprivničko-križevačke županije. Istraživačko izvješće provedeno u okviru INTERREG V-A Programa za prekograničnu suradnju Mađarska-Hrvatska 2014-2020 projekt ECOTOP2: „Life-long learning programmes for increased growth capacity in ecotourism“.
- [4] Nacionalni program za Rome. Dostupno na: <https://pravamanjina.gov.hr/print.aspx?id=383&url=print>
- [5] Projekt Ecotop2 (brošura).